

Subventionera islamisterna

Efter höstens terrordåd i Paris har diskussionen om muslimsk radikaliserings tagit ny fart. Många liberala ledarskribenter anser att vi ska gå hårdare åt de miljöer i vilka radikalismen frodas, med strängare krav på övervakning och kontroll. Ett slags minimikrav, tänker man sig, är att åtminstone inte skattefinansiera muslimska samfund som bjuder in ”hatpredikanter” och romantiserar kring jihad.

Att markera mot läror vi uppfattar som aparta har en viss samlande effekt. Men den kritiska frågan är hur vi ska få islamister att rätta sig i ledet utan att det i morgon föds nya radikaliserade grupperingar. I detta arbete kan statliga subventioner – även utan krav på motprestationer – spela en viktig roll. Att muta sig till passivitet hos bångstyriga, ideologiskt drivna aktivistgrupper är dessutom något av en svensk paradgren (mer om detta nedan).

Idén att subventioner kan kväsa religioner är inte ny inom nationalekonomin. Adam Smith betraktade ett frö till denna mekanism i *Nationernas välstånd* från 1776. Smith noterade hur anglikanska präster uppvisade en påfallande brist på religiöst engagemang. Han drog slutsatsen att problemet var prästernas rätt att uttaxera ”tionden” hos befolkningen. Religiösa grupper som åtnjuter en garanterad inkomst, resonerade han, förlorar snart sin iver och flitighet (*zeal and industry*). De hemfaller åt att se om sina egna privilegier snarare än att aktivt försöka pådyvla sin religion på andra.

Det finns en kritisk underton i Adam Smiths betraktelse, som om han tyckte att en mer pluralistisk och engagerad religiös marknad var att föredra. Den samtida filosofen David Hume gjorde en liknande spaning, men såg tvärtom subventionernas repressiva kraft som något positivt, ett skäl att *förorda* statliga löner till präster. Hela poängen är ju att desarmera den religiösa galenskapen, menade han:

Om vi överväger saken närmare finner vi att ett prästerskaps engagemang är vad varje klok lagstiftare bör förhindra, eftersom varje religion utom den sanna är mycket skadlig och har en naturlig tendens att förvilla genom blandningen av vidskepelse, dårskap och villfarelse. Varje skrockfull utövare kommer, för att göra sig mer värdefull och helig i ögonen på sina följare, att inspirera till den mest våldsamma avsky mot alla andra sekter, och ständigt sträva efter att med någon ny innovation fresta publiken till än mer hängivenhet. Ingen hänsyn kommer att ägnas åt sanning, moral, eller anständighet [...] Och i slutändan kommer politikern finna att [det] mest anständiga och fördelaktiga som han kan göra med andliga ledare är att muta sig till deras lättja, genom att tilldela angivna löner till deras yrke, och göra det onödigt för dem att vara aktiva, om än bara för att

förhindra flocken från att förrirra sig på jakt efter nya betesmarker (Hume 1759, kap 29, min översättning).

På originalspråk är Humes rekommendation ”bribe their indolence”. Man kan fråga sig om det går att muta sig till religiös lättja med statliga stöd även i dag. Sociologen Rodney Stark och nationalekonomen Lawrence Iannaccone är två forskare som har tagit Smiths hypotes på allvar, och de har i en rad arbeten pekat ut den svenska luthersk-evangeliska kyrkan som ett typiskt exempel. Den svenska statskyrkan gav, i och med det politiska stödet, upphov till välvårdade men ekande tomta katedraler (Stark och Iannaccone 1994). Den svenska kyrkan har i dag den i särklass minst aktiva medlemsskaran av alla västerländska kyrkor (enligt *World Values Survey*). I dag påminner verksamheten mer om en ovanligt korrekt miljö- och mångfaldspolitisk biståndsorganisation.

Att skapa politiskt följsamma särintressen genom att släppa in dem i den statliga skattevärmens är lättare sagt än gjort, men det råkar alltså vara en metod Sverige har begagnat med viss framgång. Andra exempel är samerna och deras rennäringstöd; bönderna och deras gårdsstöd; fackföreningarna och deras medbestämmanderätt; det civila samhället och Sida; norrlandskommunerna och Botniabanan; konstnärer, författare och filmproducenter och deras kulturstöd. Dessa stöd skulle kunna tolkas som resultatet av ett framgångsrikt lobbyarbete. Men stöden har också erbjudit staten en indirekt form av politisk kontroll, av skäl som påminner om det David Hume pratar om. Allt eftersom särintressena byråkratiseras byts eldsjälarna ut mot anställda bidragssökande (ibland under namnet ”strateg”; kommunstrateg, miljöstrateg, etc) och kampen blir reformistisk – i vissa fall i det närmaste banal. Samtidigt kan staten posera som välgörare.

Egentligen är inte detta något nytt: subventionen som repressionsmekanism har varit känd sedan åtminstone 1500-talet (se t ex kapitel 5 i Machiavellis *Fursten*). Att svenskar har svårt att betrakta ovan nämnda klubbar som köpta handlar förmodligen om att de själva är inbäddade i dem. Den kritiske läsaren bör dock ställa frågan hur den här sortens repressiva stöd tänks fungera mer exakt. Om jag tolkar Hume och Smith rätt ser de framför sig en kombination av vanlig incitamentsteori och det som i dag kallas *motivation crowding out*. ”Fritid” är en normal vara även för präster, och med mer pengar urgröper den flegmatiska tillvaron det religiösa engagemanget. Men det finns andra sätt att beskriva processen, lite beroende på institutionell inramning. Vad gäller separatistiska rörelser förklarar kontraktsteorin att det kan vara effektivt att erbjuda separatister en exproprierbar resurs som ”gisslan” (en gruva, en rennäring, etc) för att de överhuvudtaget ska komma till förhandlingsbordet (se Williamson 1983). Calmfors och Driffill (1988) förklarar att i fallet fackföreningarna har den kritiska aspekten varit graden av centralisering. Med mer makt internaliserar de fackliga företrädarna lönebildningens negativa effekter på arbetslösheten i sina nyttofunktioner.

Inom ämnet terrorism erbjuder klubbteorin det i mitt tycke bästa sät-

tet att förstå statlig omfamning som kontrollverktyg. Religion och ideologi är klubbvaror, och som sådana sammansvetsas deras medlemmar av uppoffringar och berättelser om den stora konflikten (se Iannaccone 1992). Håri ligger ett instrumentellt skäl för de statsbärande partierna att uppträda chevalereskt. Marginaliserade grupper har visserligen alltid uppfunnit berättelser om hur orättfärdigt deras utanförskap är, men det förefaller ändå dumdrigt att hjälpa dem på traven genom att förnumstigt påpeka att deras kultur på något sätt strider mot det s k samhällskontraktet. Den sortens pekpinna hjälpte lika lite mot Niilas Somby (samen som sprängde sig själv under Alta-konflikten 1982) som mot Taimour Abdulwahab (muslimen som sprängde sig själv på Bryggargatan 2010). Just förbud mot religiös klädsel är särskilt kontraproduktivt i denna bemärkelse, eftersom det mest tycks handla om att markera mot en kultur snarare än kläderna i sig (se t ex Carvalho 2013 för en signalteoretisk modell om detta).

Min policyrekommendation bottnar inte i en relativistisk föreställning att radikaliserade grupper har ”lika rätt” som reformister. Jag har själv ryckts med i den idealism som gjort *comeback* på många liberala ledarsidor i dag, med krav på att regeringen formulerar en berättelse om vad det svenska samhällskontraktet går ut på. Men politisk pragmatism är inte detsamma som intellektuell relativism. En kritisk del av en statsbärande politik handlar trots allt inte om att ”hitta sin berättelse”, utan om att moderera alla andras.

Niklas Bengtsson

Calmfors, L och J Driffill (1988), ”Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance”, *Economic Policy*, vol 3, nr 6, s 13–61.

Carvalho, J P (2013), ”Veiling”, *Quarterly Journal of Economics*, vol 128, s 337–370.

Hume, D (1759), *The History of England: From the Invasion of Julius Caesar to the Revolution in 1688*, nytryck 1983, Liberty Classics, Indianapolis.

Iannaccone, L R (1992), ”Sacrifice and Stigma: Reducing Free-riding in Cults, Communes, and Other Collectives”, *Journal of Political Economy*, vol 100, s 271–291.

Machiavelli, N (1958), *Fursten*, Natur och Kultur, Stockholm.

Smith, A (1776), *Wealth of Nations*, vol X, i Bullock, C J (red), *The Harvard Classics*, P.F. Collier & Son, New York, 1909–14, nytryck 2001.

Stark, R och L R Iannaccone (1994), ”A Supply-Side Reinterpretation of the ‘Secularization’ of Europe”, *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol 20, s 230–252.

Williamson, O E (1983), ”Credible Commitments: Using Hostages to Support Exchange”, *American Economic Review*, vol 73, s 519–540.

REFERENSER